

ACElife-HANKKEEN VAIKUTTAVUUSKERTOMUS 2/3

Vaikuttavuustavoite 2:

**Lasten suojelua toteuttavien palveluiden
vaikuttavuuden lisääminen**

Yhteiskunnallinen haaste

Moni suomalainen kokee lapsuutensa aikana haitallisia asioita, joilla voi olla pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin ja terveyteen. Tällaisia kokemuksia ovat muun muassa erilainen lapseen kohdistuva väkivalta ja laiminlyönti sekä perheen monimuotoiset ongelmat, kuten vanhempien välisen väkivallan todistaminen, vanhemman mielenterveys- ja päihdehäiriöt tai rikollinen toiminta. On tärkeää, että haitallisia lapsuudenkokemuksia pyritään ennaltaehkäisemään. Mikäli ennaltaehkäisy ei onnistu ja kokemuksia esiintyy, kokemusten haitallisia vaikutuksia on pyrittävä estämään.

Suomessa järjestetään paljon erilaisia ennaltaehkäiseviä ja korjaavia palveluita ja interventioita. Palveluverkoston haaste on kuitenkin se, että erilaisten palveluiden ja interventioiden vaikuttavuudesta on vähän tietoa. Tietopohjassa on aukkoja myös siinä, millaisia lapsuudenajan kokemusten haitalliset vaikutukset todellisuudessa ovat juuri suomalaisilla lapsilla. Tiedon puute on haaste palveluiden suunnittelun ja kohdentamisen näkökulmasta. Erityisesti julkisin varoin järjestettyjen palvelujen (ja niiden kehittämisen) tulisi perustua tutkittuun tietoon. Vaikutusten tutkiminen on ajankohtaista, koska sote-uudistuksessa monia palveluja organisoidaan uudelleen.

Lastensuojelu on yksi keskeinen toimija haitallisten lapsuudenkokemusten tunnistamisessa ja lasten tarpeisiin vastaamisessa. Lastensuojelussa lasta ja perhettä voidaan tukea lastensuojelun avohuollon tukitoimin sekä viime kädessä sijoittamalla lapsi kodin ulkopuolelle. ACElife tutkii sekä lastensuojelun avo- että sijaishuollon vaikuttavuutta. Lasten suojeluun kytkeytyvät sosiaalityön lastensuojelun lisäksi myös matalan kynnyksen palvelut, mukaan lukien perhekeskuksissa tehty työ. Myös kolmannella sektorilla tehdään paljon erityisesti vanhemmuuden tukeen liittyvää työtä, jolla pyritään ennaltaehkäisemään haitallisia lapsuudenkokemuksia. Tutkimme ACElifessä kahden vanhemmuuden tukeen keskittyvän intervention vaikuttavuutta. Ensimmäinen on Lasten kaltoinkohtelun katkaiseminen, jota implementoi Ensi- ja Turvakotien liitto ja toinen on Vanhempana Suomessa, jota toteuttaa Helsingin kaupunki.

Monitieteellinen tutkimus ja yhteistyö

Lastensuojelun avohuoltoa koskevan tutkimuksen lähtökohtana on oletus siitä, että oikea-aikaisilla, lapsen ja perheen tarpeisiin vastaavilla lastensuojelun avohuollon palveluilla voidaan parhaimmillaan ehkäistä lapsen kaltoinkohtelua ja vähintäänkin vähentää raskaampien, kalliimpien ja perheen oikeuksiin voimakkaammin puuttuvien toimenpiteiden, kuten huostaanoton tarvetta. Lastensuojelun avohuoltoa koskeva tutkimus on kuitenkin tekemämme kirjallisuuskatsauksen mukaan hyvin vähäistä ja toiminta siten vaatimattomasti tutkimustietoon perustuvaa. Kirjallisuuskatsauksemme johtopäätöksenä olemme todenneet, että tarvitsemme laajoihin aineistoihin perustuvaa, yleistettävissä olevaa tietoa avohuollon asiakkaana olevien lasten ja vanhempien palvelupoluista ja palveluiden pitkän tähtäimen vaikuttavuudesta. Tätä tietoa ACElife tulee tuottamaan. ACElifessä tutkimme, mitkä eri tekijät vaikuttavat siihen, tulevatko lapsi ja perhe autetuiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimenpitein vai johtaako asiakkuus lapsen huostaanottoon. Tätä tarkastellaan muun muassa perheiden sosioekonomisten taustojen sekä palvelupolkujen valossa, jossa hyödynnämme laajaa rekisterilinkkausaineistoa. Aineiston rakentaminen on alkanut vuoden 2023 aikana. Sen avulla saamamme tiedon avulla voidaan tulevaisuudessa kehittää lastensuojelun avohuollon palveluvalikkoa ja kohdentaa palveluita aikaisempaa tehokkaammin ja oikea-aikaisemmin.

Sijaishuollon osalta ACElifessä määritellään ensin sijaishuollon laitoshoidon tavoitteet ja laadun elementit tutkimukseen ja kokemukseen perustuen (yhdessä ammattilaisten, perheiden ja lasten kanssa). Tämän jälkeen tutkimme sitä mitkä hoidon elementit ja millä tavalla ovat vaikuttavia tavoitteiden saavuttamiseksi lyhyellä aikajänteellä. Sijaishuollon tutkimuksen perusteella osaamme jatkossa sanoa, mistä sijaishuollon laitoshoidon vaikuttavuus koostuu ja miten pystymme tarjoamaan vaikuttavampaa palvelua kaikkein vaativinta lastensuojelun tukea tarvitseville lapsille.

Rikollisuus ja erityisesti väkivaltarikollisuus on yksi niistä haitallisista lapsuudenkokemuksista, josta olemme erityisen kiinnostuneet ACElifessä. Ensinnäkin siksi, että väkivaltakokemus voi olla paitsi haitallinen lapsuudenkokemus, se voi olla myös haitallisten lapsuuden kokemusten seuraus niin uhriutumisen kuin rikollisen käyttäytymisenkin näkökulmasta. Rikoskäyttäytyminen kiinnittyy myös vahvasti niihin palvelusektoreihin, joita ACElifessä tutkimme, eli lastensuojelu sekä rikosprosessi.

Lastensuojelun näkökulmasta olemme vuonna 2023 tutkineet sijoitusten ja alaikäisten rikollisuuden välistä yhteyttä ja sen perusteella rikoksista epäillyt nuoret ovat aiempaa useammin sijoitettuna kodin ulkopuolelle, ja sijoitusten yleistymisen rikoksista epäillyillä on ollut muuta väestöä voimakkaampaa. (Pitkänen, ym., 2023)

Palvelujärjestelmän näkökulmasta tulokset tarkoittavat muun muassa sitä, että rikollisen käyttäytymisen ehkäisyyn on panostettava niin peruspalveluissa kuin lastensuojelun avohuollon palveluissakin. Toisaalta rikoskäyttäytymiseen ja rikoskierteiden katkaisuun erikoistunutta osaamista tarvitaan myös sijoituspaikoissa. Tulevina vuosina tulemme arvioimaan myös rikosprosessin kykyä vastata lasten kokemaan ja tekemään rikollisuuteen.

Vanhemmuuden tukeen keskittyvän Vanhempana Suomessa -intervention kohderyhmänämme ovat maahanmuuttaneet perheet. Tutkimme vanhempien kokemuksia Vanhempana Suomessa -ryhmämuotoisesta tuesta, sekä ryhmän vaikutuksia palveluita kohtaan koettuun luottamukseen. Maahanmuuttaneille vanhemmille on tärkeää jakaa tietoa sosiaalihuollon varhaisemman tuen mahdollisuuksista, ei vain lastensuojelusta. Toisaalta tärkeää on myös havaita ajoissa ne perheet, joille palveluportaan alkupään tuki on riittämätöntä. Havaintomme osoittavat, että psykoedukatiivinen ryhmätoiminta koetaan tärkeänä. Samalla vanhemmat korostavat, että maahanmuuttaneiden perheiden tietotaso ja myös luottamus palveluihin, etenkin lastensuojeluun, on tällä hetkellä alhainen. Toiminta on loppumassa vuoden 2023 lopussa ja olemme ACElifessä pohtineet yhdessä sidosryhmiemme kanssa tämän tarpeelliseksi osoittautuneen ryhmätoiminnan jatkoa. (Laajasalo, ym., 2023)

Niin ikään vanhemmuuden tukeen keskittyä Lasten Kaltoinkohtelun Katkaiseminen (LKK) -interventio pyrkii katkaisemaan väkivallan perheissä, joissa vanhempi / vanhemmat ovat kaltoinkohdelleet lasta. Interventio on Suomessa kohderyhmältään ainutlaatuinen, ja sitä toteuttaa yhteistyössä lastensuojelun ja lastenpsykiatrian toimijoiden kanssa Ensi- ja turvakotien liitto. Kotimaiset kolmannen sektorin toimijat eivät perinteisesti ole arvioineet omaa toimintaansa tieteellisen tutkimuksen keinoin, ja yhteistyökumppanin sitoutuminen tieteelliseen tutkimukseen on tutkimuksen onnistumisen kannalta avainasemassa. Vuonna 2023 on sitoutettu jäsenyhdistyksiä tutkimukseen sekä hankittu tarvittavat tutkimusluvut. Aineistonkeruu ammattilaisilta saadaan päätökseen vuoden 2023 aikana.

Sekä lastensuojelun että kolmannen sektorin interventioiden tutkimusta tehdään tiiviissä yhteistyössä käytännön toimijoiden kanssa. Sidoryhmien osallistamiseen on hyödynnetty muun muassa tutkimusinfoja, vierailuja sidoryhmien koulutustilaisuuksissa sekä yhteiskirjoittajuuksia kotimaisissa tiedejulkaisuissa.

Yhteiskunnallinen vuorovaikutus

Tutkijamme ovat antaneet haastatteluja sekä asiantuntijalausuntoja lastensuojelun palvelujärjestelmästä sekä kirjoittaneet aiheesta yleistajuisia vertaisarvioimattomia artikkeleita. ACElife on ollut yli 100 osallistujaa keräävän symposiumin järjestäjänä Lastensuojelupäivillä lokakuussa 2023. Vaikuttavuustavoitteeseen liittyen järjestimme 3.11. 2023 tilaisuuden otsikolla Tiedämmekö mitä teemme – Lastensuojelun palveluiden vaikuttavuus ja vaikuttavuuden tutkiminen. Tilaisuus keräsi yli 250 kuulijaa, jonka osallistujat olivat pääosin tutkijoita eri yliopistoista, hyvinvointialueiden työntekijöitä, kehittäjiä ja johtoa, sekä kolmannen sektorin toimijoita. ACElifin asiantuntijat ovat myös antaneet lausuntoja hallitusohjelmasta muun muassa lastensuojeluun liittyen, kouluttaneet sosiaalityöntekijöitä, tuomareita, poliiseja, sovittelijoita, opettajia sekä lasten parissa harrastustoiminnassa työskenteleviä. Esimerkiksi Tuomioistuinviraston järjestämässä koulutuksessa 11/2023 koulutetaan sovittelijoita perheväkivallan riskistä erotilanteissa.

Lähteet

1. Laajasalo ym., (2023). "Paljon on perheitä, jotka eivät uskalla pyytää apua": Ulkomailta tulleiden vanhempien tukea on tehostettava. *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (4), 439-445
2. Pitkänen, J., Aaltonen, M., Suonpää, K., Heiskanen, L., Martikainen, P., (2022): Nuorisorikollisuuden esiintyvyyden ja kasautumisen muutokset syntymäkohorteissa 1986–2000. *Yhteiskuntapolitiikka*, 87 (5-6): 475-490